

Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

УДК 327:392.352+82

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17101857>

Синергетичний ефект співпраці між містами-партнерами України та ЄС для реалізації геополітичного вектору держави

Петрик Олег Романович,

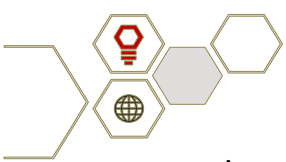
Аспірант кафедри міжнародних відносин

Київський університет культури, Київ, Україна,

<https://orcid.org/0009-0000-8133-6064>

Прийнято: 18.08.2025 | Опубліковано: 30.08.2025

Анотація. Стаття присвячена дослідженню синергетичного ефекту співпраці між містами-партнерами України та Європейського Союзу. Муніципальне міжнародне співробітництво є важливим інструментом для реалізації геополітичного вектору держави. **Методи.** За допомогою широкої методології, до якої належать історичний, порівняльний, системний та статистичний методи, вдалося досягти **результатів:** проаналізувати історичні передумови будівництва міжнародних муніципальних партнерських відносин між містами з урахуванням пострадянського минулого та змін політичної кон'юнктури в державі; розкрити напрямки співпраці міст-партнерів після повномасштабного вторгнення, серед яких не лише гуманітарні програми, а й інноваційні технологічні та цифрові рішення для розбудови сучасних смарт-міст; окреслити вплив твінінгу на посилення геополітичної суб'єктності України в реалізації конституційно закріпленого вектору інтеграції, що виявляється в активній імплементації нормативних критеріїв та рекомендацій ЄС щодо розвитку міст, використанні

досвіду і знань на етапі відновлення українських адміністративних центрів після наслідків воєнних атак агресора.

Висновки. В процесі дослідження було виявлено, що після повномасштабного вторгнення українські міста розірвали свої партнерські відносини з містами РФ й Білорусії, та підписали 2018 угод з країнами ЄС і Північної Америки, таким чином окреслюючи цивілізаційний вибір свого майбутнього. Виокремлено інноваційні напрямки подальшої міжнародної співпраці міст-партнерів України та ЄС – діджиталізації, цифровізації, штучний інтелект, кліматична нейтральність, – що сприяють якісній трансформації не лише інфраструктури, а й змінюють культуру міського співжиття. Доведено, що це є одним із потужних інструментів реалізації геополітичного вектору України.

Ключові слова: децентралізація, геополітичний вектор, Європейський Союз, міста-партнери, муніципальне співробітництво.

The synergistic effect of cooperation between partner cities of Ukraine and the European Union in advancing the state's geopolitical course

Oleh Petryk,

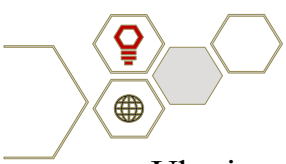
Postgraduate Student of International Relations Department

Kyiv University of Culture, Kyiv, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0000-8133-6064>

Abstract: This article explores the synergistic effect of cooperation between partner cities in Ukraine and the European Union, positioning international municipal collaboration as a strategic instrument for advancing the state's geopolitical trajectory.

Methods. Drawing on a multidisciplinary methodology—incorporating historical, comparative, systemic, and statistical approaches — **Results** the study investigates the historical preconditions for the emergence of city partnerships within the context of Ukraine's post-Soviet legacy and evolving political landscape. Special attention is given to the transformation of inter-city collaboration following Russia's full-scale invasion of

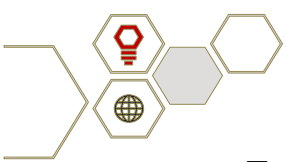
Ukraine, which has expanded beyond humanitarian assistance to include innovative technological and digital initiatives aimed at fostering smart city development.

The analysis emphasizes the role of city twinning in enhancing Ukraine's geopolitical agency as it pursues its constitutionally enshrined course of European integration. This is reflected in the proactive adoption of EU regulatory frameworks and urban development standards, as well as in the application of European expertise and best practices during the recovery of Ukrainian cities from the consequences of military aggression.

Conclusions. The study finds that, in the aftermath of the invasion, Ukrainian cities terminated partnerships with municipalities in the Russian Federation and Belarus, and signed 2,018 new cooperation agreements with cities across the European Union and North America—thereby reaffirming their strategic orientation toward European values and institutions. Emerging areas of international cooperation between Ukrainian and EU partner cities are identified, including digitalization, the application of artificial intelligence, and the pursuit of climate neutrality. These initiatives not only contribute to the qualitative transformation of urban infrastructure but also reshape the broader culture of urban coexistence. The study demonstrates that such cooperation constitutes one of the most effective instruments for advancing Ukraine's geopolitical course.

Keywords: decentralization, geopolitical vector, European Union, partner cities, municipal cooperation.

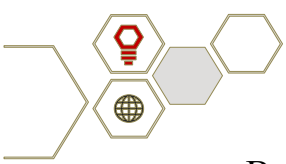
Постановка проблеми Геополітична ідентифікація України, як держави Східної Європи, проходила складні етапи після 1991 року. Соціально-економічний розвиток прямо залежав від політичної кон'юнктури та волі політичної еліти щодо якісних змін, трансформації до нових стандартів та умов управління явищами і процесами за зразком цивілізованого світу. І зокрема обравши європейський вектор головним стратегічним вектором інтеграції після 2014 року, наша держава почала активно імплементувати адміністративні особливості співпраці центральних органів влади з підпорядкованими муніципальними одиницями, надаючи останнім все більше автономії, у тому числі й здійсненні міжнародної діяльності.

Таким чином, посилювалися та продовжують зростати тенденції міжнародної муніципальної співпраці між містами-партнерами України та світу. А після початку повномасштабного вторгнення та консолідації суспільства щодо її геополітичного майбутнього в сім'ї європейських народів, активно наростають партнерські та побратимські форми взаємодії між українськими містами та Європейського Союзу у вигляді прямої горизонтальної співпраці, вибудовуючи синергетичний ефект з доданою вартістю для обох сторін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому середовищі набувають все більшої актуальності дослідження, пов'язані із європейською інтеграцією України та обґрунтуванням переваг і недоліків такого геополітичного вектору. Поряд з цим аспект впливу на таку якісну інтеграцію міжнародного муніципального співробітництва між містами-партнерами залишається маловивченим. Так, серед вчених, які досліджували вплив різних форм взаємодії міст-партнерів на реалізацію геополітичного вектору України, варто виокремити Міщенко А. в монографії «Цивілізаційний вибір геополітичного вектору України за роки незалежності» [8], Аналітична доповідь «Суб'єктність України в сучасному світі: оцінки, стратегії, прогнози», дисертаційне дослідження Богорудецької О. «Співробітництво між містами-побратимами України та Польщі в контексті європейської інтеграції» [3] й Радомської Д. «Формування органів публічної влади міст в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження» [12] тощо. Роботи вказують на вибір західного геополітичного стратегічного курсу, що посилює необхідність розширювати муніципальний твінінг, але розкривають лише окремі елементи досліджуваної проблеми та вузькоорієнтовані на певний сегмент: геополітичний (цивілізаційний), правовий або географічний (українсько-польський), що не розкриває повної мети нашого дослідження.

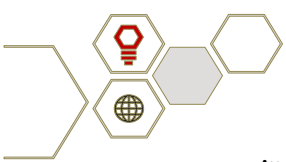
Нормативною частиною дослідження стали «Європейська хартія місцевого самоврядування: Хартія Ради Європи» [6] та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ред. від 21.09.2024) [7], які дозволили співставити політико-правові підґрунтя розвитку партнерських відносин між містами.

Варті уваги дослідження Пальоха Н. «Впровадження інтеркультурної політики в Луцькій міській територіальній громаді» [10], Бабій І. «Потенціал «дипломатії міста» в українсько-польських відносинах: механізми та форми реалізації» [2], як апробаційні щодо локальної партнерської взаємодії українських міст з польськими партнерами. Окремо слід зауважити про наукові апробації таких авторів, як Бакальчук В. «Креативні міста в політиці повоєнної відбудови міст в Україні: виклики і можливості» [2], Демиденко В. «Цифрова трансформація та амбідекстерність муніципальної влади: міжнародні тренди та національні особливості» [4], Глизнер С. «Поняття, типи та причини запровадження децентралізації в Україні» [5], Тимошенко Л. «Українські міста отримують підтримку для інтеграції цілей кліматичної нейтральності в плани відновлення» [14] тощо. Дані праці аналізують сегмент пов'язаний з відновленням та розвитком українських міст з врахуванням досвіду місцевого самоврядування ЄС. Важливим джерелом також стали ресурси та аналітичні звіти статистичного характеру та моніторингу змін, зокрема в зборі даних щодо підписаних та реалізованих угод між містами-партнерами України та ЄС і т.д.

Разом з тим, виокремлені праці не охопити досліджуваний елемент, а тому потребує додаткового підтвердження гіпотеза: муніципальне співробітництво міст-партнерів України та ЄС є дієвим інструментом реалізації геополітичного вектору держави.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження синергетичного ефекту співпраці між містами-партнерами України та Європейського Союзу потребує міждисциплінарного підходу в аналізі проблеми з врахуванням чинного досвіду багатогалузевого співробітництва між містами-партнерами. У той час, як більшість досліджень носять вузько орієнтований характер. Тому визначити кумулятивний вплив муніципального міжнародного партнерства на реалізацію Україною її геополітичного вектору – євроатлантичної інтеграції – є важливим та актуальним напрямком дослідження як в середовищі урбаністики, державного управління, так і міжнародних відносин. Тому дане дослідження покликане дати аналіз наявного досвіду та знань міст і регіонів ЄС,

критеріїв та стандартів розвитку їх розвитку, нормативно-правових основ адміністративного управління тощо для реалізації як важливого потенціалу повоєнного відновлення українських міст за стандартами ЄС через використання інструменту твінінгу, а також обґрунтувати його як додатковий механізм держави в наближенні євроінтеграції.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою дослідження даної статті є аналіз синергетичного ефекту співпраці між містами-партнерами України та Європейського Союзу для реалізації геополітичного вектору держави.

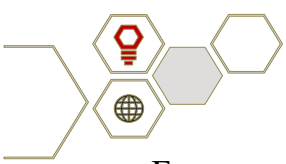
Відповідно до мети дослідження було сформульовано такі завдання:

- проаналізувати історичні передумови будівництва міжнародних муніципальних партнерських відносин міст України;
- розкрити напрямки посилення та послаблення співпраці міст України після повномасштабного вторгнення за угодами про побратимство та партнерство;
- окреслити вплив твінінгу на посилення геополітичної суб'єктності України в реалізації конституційно закріпленого вектору євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження

Зі здобуттям незалежності Україна розширила форму свого міжнародного співробітництва у світі. Як держава ми боролися не лише за визнання власної самобутності на світовій арені, а й прагнули вибудувати суб'єктну позицію. Це ставало все більш можливим з розвитком в державі не лише сталих інституцій, закріплення більшої кількості нормативно-правових інструментів демократичного розвитку, а й посиленням ролі місцевого самоврядування, накладення на муніципалітети й жителів громад відповідальності за якість життя у конкретному просторі.

Реформа децентралізації 2014 року, яка запустила надзвичайно багато регіональних змін не лише з точки зору трансформації адміністративного устрою, а й набуття незалежності у прийнятті фінансово-адміністративних та управлінських рішень, суттєво сприяла більш автономним форматам міжнародного співробітництва горизонтального рівня для міст нашої держави в наступні роки.

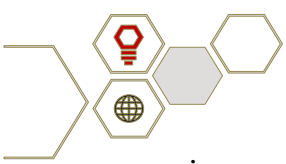
Багато з окремих адміністративних центрів змушені були змінюватись в культурі сприйняття власних позицій і можливостей, які в попередні пару десятиліть характеризувалися пострадянськими практиками патерналістського та центроорієнтованого управління.

Доречним є розглянути тенденції, які відбулися в напрямку міжнародного муніципального співробітництва за роки незалежності, що розкриває особливості впливу на цей процес геополітичного вектору країни. Відповідно, «тривалий період наша внутрішня та зовнішня політика була схожа на маневрування між палаючим Сходом (розпад СРСР призвів до хаосу, конфліктів та нестабільність в регіоні) та проростаючим новим Заходом (формування ЄС, євро- та шенгенської зон)» [8, с. 9]. І нормативно-правові основи у вигляді декларацій, стратегій, доктрин ґрунтувались на тому, який курс держава реалізовує, як стратегічний, для подальшої поглибленої міжнародної співпраці. А це прямо впливало на здатність місцевого самоврядування здійснювати незалежну або підпорядковану «Центру» міжнародну взаємодію, у тому числі будувати партнерські відносини між містами.

Відтак формування певного рівня самостійності органів місцевого самоврядування, що лише посилювався після старту реформи децентралізації, відкрив також нові можливості й для міжнародного співробітництва по форматах: міст-близнюків, міст-побратимів, міст-партнерів тощо.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну суттєво вплинуло на міжнародний контекст співпраці нашої держави з іншими геополітичними гравцями та акторами. Окреслився союз держав, які актуалізували зусилля для допомоги й підтримки в боротьбі з ворогом, що дозволило спрямувати форми співробітництва й інших більш локальних гравців в сторону цих партнерів. Так виник багатогалузевий рівень співробітництва між містами України та Європейського Союзу.

Окремо варто зазначити про тенденцію виходу з угод та розірвання форм співпраці між містами України з одного боку та Білорусії й Росії, з іншого. Ще з часів СРСР, а потім і в період незалежної України, північно-східні сусіди нашої держави розглядались, як геополітичні партнери, а тому загально державна

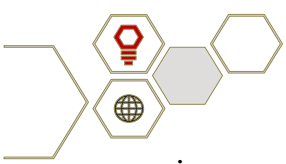

співпраця екстраполювалась на горизонтальні взаємодії. Після початку військової агресії 2022 року, значна кількість органів місцевого самоврядування виносили на голосування рішення щодо розірвання будь-яких контактів з містами країни-агресора та її союзників. Зокрема, 2 травня 2022 року 11 міст РФ «перебували у статусі партнерів чи побратимів для міст України», а також 15 білоруських міст були в цьому статусі, зокрема «зустрічається побратимство з Барановичами (звідки дуже часто злітають російські винищувачі), Брестом, Гомелем, Гродно, Мозирем та Пінськом» [11].

Посилення солідарності з Україною, як жертвою неспровокованої агресії, стало декларування факту, що «150 міст у більше ніж 20 країнах світу розірвали побратимські відносини із понад 160 містами РФ» [5]. Таким чином, російсько-українська війна сприяла консолідації зусиль багатьох муніципалітетів світу щодо припинення будь-якої співпраці та обміном досвідом з агресорами. Міста України максимально переорієнтували пошук партнерів в ЄС та Північній Америці, налагоджуючи багатогалузеві форми співпраці.

Варто зазначити, що формальна співпраця на рівні обміну делегаціями або привітання до дня міста трансформувалася у ефективні проекти співробітництва з містами Європейського Союзу. Результати дослідження 50 міст України програмою «Transparent cities/Прозорі міста» було виявлено й напрямки такого посиленого співробітництва: «із 39 випадків зафіксованих зв'язків найчастіше партнерські міста домовляються про співпрацю у сфері освіти, науки і культури (13 випадків), економіки, підприємництва та інвестицій (9), а також молодіжної політики, спорту та туризму (9 випадків)» [13]. Але основним багатоаспектим каталізатором посилення співпраці на рівні міст-партнерів звичайно стала пряма гуманітарна допомога, яка на четвертому році повномасштабного вторгнення залишається актуальним питанням для прифронтових міст (Дніпро, Миколаїв, Суми, Чернігів тощо), а також тих регіонів, що приймають значну кількість внутрішньо-переміщених осіб (Львів, Київ, Вінниця, Полтава, Ужгород і т.д.).

Станом на 1 липня 2025 року за даними «Моніторингу реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади» було укладено 2018 угод про

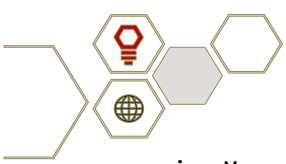

міжнародне партнерство. У документі зазначено, що «у співпраці беруть участь 487 територіальних громад, які вибудовують зв'язки з громадами у 64 країнах світу», а головними напрямками програм стали: відбудова інфраструктури та соціальних послуг, обмін досвідом управління і залучення інвестицій, підтримка для внутрішньо переміщених осіб, просування локального бренду громади на міжнародному рівні, підсилення гуманітарної допомоги у воєнний час [9]. Найбільша кількість партнерських угод зафіксовано саме з містами Європейського Союзу, а лідером стала Польща (546 партнерів), і лише 15% - з іншими містами і регіонами світу, зокрема США, Канада, КНР, ПАР тощо.

Відповідно, спостерігаємо поширення таких напрямків співпраці між містами-партнерами України та ЄС, як відновлення й розвиток міст та районів після російських атак, відновлення у енергетичній сфері, передача смарт-технологій управління міськими просторами, інновації технічного характеру, цифровізації тощо.

Одним із кричущих напрямків співпраці між містами-побратимами, окрім уже вищезначених, стає поширення технологічного співробітництва на основі штучного інтелекту. Як зазначає В. Демиденко, «муніципальної влади це перманентний процес, який має за мету зростання інтенсивності обміну інформацією на основі новітніх цифрових технологій, її обробки, прийняття виважених рішень із використанням штучного інтелекту у сфері функціонування муніципальної влади (муніципального соціально-економічного та культурного розвитку, планування, обліку, управління комунальною власністю, забудовою територій, забезпечення правопорядку та безпеки територіальної громади тощо) та зростання диджиталізації контролю за виконанням прийнятих рішень з боку різних учасників муніципально-правових відносин [4, с. 71].

Незважаючи на виклики війни, Україна продовжує нарощувати свою цифрову модернізацію задля більш ефективного та збалансованого руху в напрямку реалізації тих вимог, які ставить до країн-кандидатів на вступ Європейський Союз, ґрунтуючись на принципах відкритості, демократичності, інклюзивності, партисипаторності та підзвітності. Однак на рівні громад та міст-

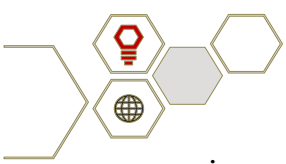
мільйонників цей процес є недостатнім. Причиною стають і відсутність висококваліфікованих фахівців, і зміна ракурсу з розвитку на виживання в період війни, а також зниження рівня фінансування відповідних програм тощо.

Але адаптація до Регламенту й вимог ЄС потребуватиме від України проведення відповідних реформ та нарощування потенціалу в напрямку використання цифрових інновацій для оптимізації процесів та посилення прозорості прийняття рішень на рівні муніципалітетів, зокрема. Тому напрямок співпраці між містами-партнерами України та ЄС може бути в обміні досвідом в таких напрямках, як «використання штучного інтелекту, хмарних технологій, блокчейну, інтернету речей (IoT), великих датацентрів (Big Data), їх аналізу, машинного навчання, кібер-безпеки, різноманітних цифрових платформ для електронної взаємодії між органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами та територіальною громадою, інших інноваційних рішень» [4, с. 69]. Це дозволить впроваджувати важливі для муніципалітетів технологічно-комунікаційні інновації: електронні петиції, електронні обговорення, електронні послуги, розумні рішення, оптимізувати адміністративні процеси для поліпшення рівня та якості життя місцевих жителів.

Тому співпраця між містами-партнерами України та ЄС в напрямку цифрової модернізації, диджиталізації може стати важливим елементом посилення України на шляху реалізації її геополітичного євроатлантичного вектору.

Ще один важливий напрямок синергетичної взаємодії міст-партнерів після початку повномасштабного вторгнення є використання досвіду та знань щодо сучасних та креативних підходів у відновленні українських міст. Є зрозумілим необхідність поєднання двох блоків: з одного боку забезпечити інноваційність, технологічність та безпеку простору, а з іншого – збереження старовини, культурного та пам'ятного.

Додатковим важливим елементом відновлення, на думку Асоціації міст України, є необхідність враховувати при відбудові та розвитку вимоги ЄС щодо цілей кліматичної нейтральності. Адже «міста є відповідальними за понад 65% світового споживання енергії та понад 70% викидів CO₂, вони відіграють

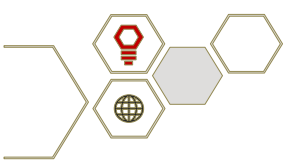
вирішальну роль у пом'якшенні наслідків зміни клімату, а перехід міст до більш зеленого майбутнього не лише принесе користь навколишньому середовищу, але й матиме позитивний вплив на громадян завдяки сталому транспорту, енергоефективним будівлям, практикам циркулярної економіки та сталим харчовим системам» [14].

Головними рушіями відповідних ініціатив, які є вкрай актуальними для забезпечення готовності України до вступу в ЄС, що може бути заздалегідь реалізовано на рівні муніципального горизонтального співробітництва між містами, є консорціум SUN4Ukraine, який співпрацює з Eurocities. Ця мережа об'єднує понад 200 великих міст, де проживає 150 мільйонів людей з 38 країн. Єдині критерії відновлення та розвитку українських міст на основі угод між містами-партнерами, що декларують кліматичну нейтральність як базову умову розбудови міст, будуть сприяти просуванню міжнародного досвіду та якісної інтеграції України до європейської унії.

На «Європейському тижні територій та громад» у 2024 році було підкреслено, що актуальним для України є також створення кліматичних планів дії (Climate action plans) на місцевому рівні, що має допомогти Європейському союзу досягти кліматичної нейтральності до 2050 року» [16], а Україні на етапі кандидатства врахувати досвід своїх європейських міст-партнерів в реалізації даної програми.

Отже, як обґрунтовує В. Бакальчук, «повоєнна відбудова міста передбачає реалізацію заходів з одного боку – спрямованих на відбудову і відновлення «твердої» інфраструктури міста (будівель, соціальної та культурної інфраструктури, транспорту), з іншого – інвестиції у розбудову «м'якої» інфраструктури (людського потенціалу та сталих громад, які спроможні забезпечити розвиток і процвітання цих міст)» [2, с. 237].

Д. Радомська у своєму дисертаційному дослідженні «Формування органів публічної влади міст в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження» вказує на цю нематеріальну особливість: «європейський підхід до статусу міста полягає в тому, що європейські міста належать своїм

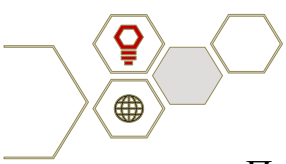
громадянам, тобто жителям цих міст – громаді, і за сутністю є економічним, соціальним і культурним благом, тому усвідомлюють відповідальність за рішення щодо містобудування, соціальну, міграційну, демографічну, економічну, трудову політику, а на сучасному етапі актуалізовано питання формування «розумного» міста, діджиталізація процесів міського адміністрування» [12, с. 2].

Висновки. Таким чином, дане дослідження виявило історичні передумови посилення горизонтальної муніципальної взаємодії між містами-партнерами України та ЄС. Відповідний синергетичний ефект прямої актуалізації програм та напрямків співпраці став масштабуватися після початку російсько-української війни 2022 року. Українські міста зі своїми західними партнерами послідовно й консолідовано почали розривати угоди з містами країни-агресора та її союзника, що доводить вплив муніципального співробітництва на усвідомлення наших західних партнерів європейського членства України.

Багатогалузеві напрямки горизонтальної муніципальної взаємодії між містами-партнерами України та ЄС окреслюють як гуманітарний блок, так і питання відновлення й інноваційного розвитку українських міст і регіонів після значних руйнувань на основі сучасних методологій, нормативних актів та критерії ЄС, але з врахуванням безпекової складової кожного окремого адміністративного центру нашої держави.

Поряд з цим, аналіз підтверджує тезу, що співпраця українських міст зі своїми партнерами в Європейському Союзі мають враховувати досвід формування, як інклюзивного та безпечного середовища жителів міст, так і формування культури нового зразка через відповідальність, інклюзивність, ціннісні елементи свободи й гідності для кожного, згуртованості та відкритості до системних та багатогалузевих трансформацій.

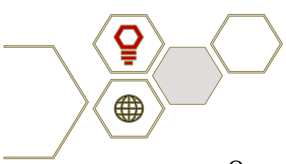
Все це прямо й опосередковано визначає здатність нашої держави реалізувати геополітичний вектор держави, отримавши міжнародне муніципальне співробітництво, як додатковий інструмент активної дії зовнішній політиці інтеграції.

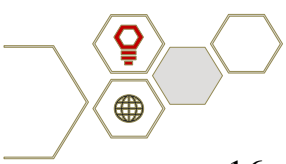
Подальші дослідження будуть спрямовані на розкриття прямих та опосередкованих вигод горизонтальної взаємодії міст-партнерів України та ЄС.

Список використаних джерел

1. Analytical Report following the Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union (Brussels, 1.2.2023). 67 p. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-02/SWD_2023_30_Ukraine.pdf (дата звернення: 18.06.2025).
2. Бабій І. (2020). Потенціал «дипломатії міста» в українсько-польських відносинах: механізми та форми реалізації. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. Том 2, №12, С. 11-16.
3. Бакальчук В. (2023). Креативні міста в політиці повоєнної відбудови міст в Україні: виклики і можливості. *Економіка відновлення міст: зб. матеріалів Міжнар. урбаніст. форуму*, 22–23 березня. 2023 р. Київ: КНЕУ, С. 234–237.
4. Богородецька О. І. Співробітництво між містами-побратимами України та Польщі в контексті європейської інтеграції : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04. Луцьк, 2015. 232 с.
5. Глизнер С. (2020) Поняття, типи та причини запровадження децентралізації в Україні. *Політикус*. № 1. С. 36-40.
6. Демиденко В. (2025). Цифрова трансформація та амбідекстерність муніципальної влади: міжнародні тренди та національні особливості. *Філософські та методологічні проблеми права*. №1 (29). С. 67-76 DOI: <https://doi.org/10.33270/02252901.8>
7. Друг пізнається у війні: скільки побратимів з'явилося в українських міст після 24 лютого. (2022) [online] *Transparent cities*. URL: <https://transparentcities.in.ua/articles/druh-piznaietsia-u-viini-skilky-pobratymiv-ziavylosia-v-ukrainskykh-mist-pislia-24-liutoho> (дата звернення: 05.06.2025).

8. Європейська хартія місцевого самоврядування: Хартія Ради Європи від 15.10.1985 р. (ред. від 16.11.2009 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 20.09.2024)
9. Закон України Про місцеве самоврядування в Україні (ред. від 21.09.2024) [online] *Відомості Верховної Ради України*, 1997, № 24, ст.170 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.06.2025)
10. Міщенко А. (2024) Цивілізаційний вибір геополітичного вектору України за роки незалежності. *Міжнародні відносини: соціокультурний вимір XXI ст.*: монографія. Заг. ред.: докт. політ. наук, проф. І.О. Костиця. Київ: КНУКіМ. 2024. С. 7-31.
11. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. (2025) [online] *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1622/monitoring-ii-kvartal-2025-roku.pdf> (дата звернення: 18.06.2025)
12. Пальоха Н. (2022). Впровадження інтеркультурної політики в Луцькій міській територіальній громаді. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. №1 (12), С. 85-94.
13. Побратими українських міст в росії та Білорусі – хто вже відмовився від них? (2022) [online] *Transparent cities*. URL: <https://transparentcities.in.ua/articles/pobratymy-ukrainskykh-mist-v-rosii-ta-bilorusi--khto-vzhe-vidmovyvsia-vid-nykh> (дата звернення: 22.06.2025)
14. Радомська Д. І. (2024) Формування органів публічної влади міст в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юр. наук : Право. Національна академія внутрішніх справ. Київ. 235 с.
15. Співпраця побратимів: у яких сферах іноземні муніципалітети підтримують українські міста. (2022) [online] *Transparent cities*. URL: <https://transparentcities.in.ua/articles/spivpratsia-pobratymiv-u-yakykh-sferakh-inozemni-munitsypaliteti-pidtrymuiut-ukrainski-mista> (дата звернення: 18.06.2025)

16. Суб'єктність України в сучасному світі: оцінки, стратегії, прогнози. Аналітична доповідь. / за ред. О. М. Майбороди. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 88 с.
17. Тимошенко Л. (2024). Українські міста отримують підтримку для інтеграції цілей кліматичної нейтральності в плани відновлення [online] *Екодія*. URL: <https://ecoaction.org.ua/ukrainski-mista-otrymaiut-pidtrymku-klim-nejtralnosti.html> (дата звернення: 18.06.2025)
18. Чепеленко А. (2020). Сучасні підходи до організації міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління*. Вип. 3, С. 154-161. doi: 10.34213/tp.20.03.18
19. Що обговорювали на Європейському тижні міст та регіонів 2024? (2024) [online] *Cities4Cities*. URL: <https://cities4cities.eu/shho-obgovoryuvaly-na-yeuropejskomu-tyzhni-mist-ta-regioniv-2024/> (дата звернення: 15.07.2025)
20. Eurocities. (2025) URL: <https://eurocities.eu/about-us/> (дата звернення 18.06.2025)